

Okruhy činnosti sestry u praktického lékaře pro dospělé

Úvod

Činnost sestry u praktického lékaře pro dospělé je velmi rozmanitá a v podstatě kopíruje rozsáhlou činnost praktického lékaře. Je možné ji rozdělit do několika okruhů: preventivní, diagnostická, léčebná a administrativní, a to jak v ordinaci, tak i při návštěvní službě v domácnosti a v některých případech i při závodní preventivní péči. Kromě těchto činností sestra spolupracuje při péči o životní podmínky registrovaných občanů, zvyšuje jejich zdravotnické uvědomění, pomáhá při dispenzární péči o vybrané skupiny zdravých, ohrožených i nemocných registrovaných občanů. Jednotlivé činnosti sestry vyplývají z jejího vzdělání a z pověření praktického lékaře.

Je velmi vhodné, aby si sestra ve spolupráci s lékařem vypracovala denní a týdenní harmonogram práce, který je vlastně časovým rozvrhem jednotlivých činností. Vymezuje ordinační dobu, dobu návštěv, počítá s administrativou a se zdravotně výchovnou prací apod. Pracovní doba sestry přesahuje ordinační dobu lékaře alespoň o půl hodiny. Před příchodem lékaře sestra připraví ordinaci k provozu. Připraví pomůcky k základnímu vyšetření nemocného, zkontroluje a doplní pomůcky k odběrům biologického materiálu, k převazům apod. Během ordinační doby zajišťuje sestra plynulý provoz ordinace. Je stále v kontaktu s nemocnými v čekárně, které zve do ordinace v pořadí stanoveném podle naléhavosti jednotlivých případů a podle objednání. Mnoho záležitostí může s nemocným vyřídit sama (např. předpis léků u chronicky nemocných) a zamezit tak mnohdy dlouhému a zbytečnému čekání. Připravuje a vede potřebnou dokumentaci. Po skončení ordinační doby uvede sestra do pořádku všechny použité pomůcky, doplní spotřebovaný materiál a uzavře zdravotnickou dokumentaci. Zbývající čas věnuje zpravidla administrativní činnosti, např. zve registrované občany k preventivním prohlídkám, zve k vyšetření dispenzarizované nemocné, objednává zdravotnický materiál, vede evidenční záznamy apod.

Prevence

Sestra působí v oblasti prevence **primární**, která je mocným nástrojem v podpoře zdraví obyvatelstva, bohužel je v posledních letech využívána nepříliš důsledně. Při každém kontaktu působí sestra na jedince i na jejich rodiny. Je nezbytné, aby využívala každé příležitosti ke zvyšování jejich zdravotního uvědomění. V osobním kontaktu má možnost individuální zdravotní výchovy. Kromě toho má sestra možnost aktivně používat různý

zdravotně výchovný materiál. Sestra dbá, aby měla stále v ordinaci dostatek zdravotně výchovného materiálu. Preventivní vakcinace je v našich podmínkách doménou praktických lékařů pro děti a dorost, v dospělém věku pokračuje systém očkování proti tetanu a je nabízena možnost sezónního očkování např. proti chřipce, případně v endemických oblastech proti klíšťové encefalitidě. O této možnosti informuje vhodným způsobem občany.

Sestra se podílí také na prevenci **sekundární**, a to průběžným screeningem rizikových faktorů: zjišťuje styl stravování v rodinách, pasivní kouření, kontakt se škodlivinami.

Na pomezí **primární a sekundární prevence** jsou preventivních prohlídky v oboru praktický lékař pro dospělé.

Obsah a časové rozmezí **preventivních prohlídek v oboru praktický lékař pro dospělé** je stanoveno vyhláškou MZ ČR č. 56/1997 Sb. Preventivní prohlídka se provádí od doby dovršení 18 let věku vždy jednou za dva roky, nejdříve však 23 měsíce po provedení poslední preventivní prohlídky. Obsahem preventivní prohlídky je

- a) doplnění anamnézy se zaměřením na změny, rizikové faktory a profesní rizika; v rodinné anamnéze je zvláštní důraz kladen na výskyt kardiovaskulárních onemocnění, výskyt hypertenze, diabetes mellitus, poruchy metabolismu tuků a nádorových onemocnění,
- b) kontrola očkování proti tetanu,
- c) kompletní fyzikální vyšetření interního charakteru, včetně orientačního vyšetření zraku a sluchu, změření krevního tlaku a změření hmotnosti; povinnou součástí preventivní prohlídky je onkologická prevence, včetně vyšetření kůže, vyšetření per rectum a vyšetření testes a prsou spolu s poučením o nutnosti a způsobu samovyšetřování; vyšetření EKG se provádí u osob od 40 let věku ve čtyřletých intervalech, při zjištění hypertenze, pro kterou není pacient dispenzarizován, vždy,
- d) laboratorní vyšetření, jehož obsahem je
 1. orientační chemické vyšetření moče,
 2. vyšetření plasmatického cholesterolu celkového a plasmatických lipoproteinů včetně triacylglycerolů (LDL+HDL) v rámci první preventivní prohlídky u praktického lékaře v 18 letech a dále ve 40, 50 a 60 letech věku,
 3. vyšetření glykemie od 45 let věku ve dvouletých intervalech
 4. stanovení okultního krvácení ve stolici standardizovaným testem u osob od 50 let věku ve dvouletých intervalech.

Sestra zve občany na preventivní prohlídky, zajišťuje dílčí činnosti (odběr biologického materiálu, monitorování fyziologických funkcí) a při jednotlivých činnostech asistuje lékaři.

U jedinců, u kterých proběhla první ataka některé choroby (ischemická choroba srdeční, ischemická choroba dolních končetin, cévní mozková příhoda, diabetes mellitus, hypertenze, dna aj.) se podílí sestra na prevenci **terciální**. Poskytuje nemocnému informace: o **režimu**, který je vhodné při dané chorobě zachovávat, o **nefarmakologických** metodách léčby, o významu, dávkování a trvání **medikace**, o dalším **vývoji** choroby, o prevenci **komplikací**, jejich příznacích a o řešení **konečných fází** choroby. V případě potřeby může dát nemocnému brožuru vztahující se k léčebnému režimu při jeho onemocnění, např. přípravě diety, rehabilitaci apod.

Diagnostika

V oblasti diagnostiky sestra:

- Spolupracuje s lékařem při odběru anamnézy. Mnohé informace o svých obtížích sdělí jedinec sestře hned při prvním kontaktu v čekárně nebo při vstupu do ordinace, aniž by je znovu sděloval lékaři. Je na sestře, aby vhodným způsobem tyto informace lékaři předala nebo nemocného vyzvala k jejich opakovanému sdělení.
- Asistuje při fyzikálním vyšetření nemocného, pomáhá nemocnému zaujmout polohu, pomáhá při svlékání a oblékání.
- Monitoruje fyziologické funkce, včetně výšky a váhy.
- Odebírá od nemocných biologický materiál k vyšetření - moč, krev, výtěry apod. a podle potřeby zajistí jeho odeslání do laboratoře. Dostupnost laboratorních metod je rozdílná podle lokalizace pracoviště – ve venkovských oblastech je limitována svozem vzorků pouze v určité dny v týdnu.
- Provádí orientační vyšetření moči na bílkovinu, cukr, žlučová barviva, krve na cukr.

V některých případech odesílá lékař nemocného k dalšímu vyšetření ke specialistům nebo k hospitalizaci. Sestra vysvětlí, kde se příslušný specialista či zdravotnické zařízení nachází nebo zprostředkovává převoz nemocných

S diagnostickou činností praktického lékaře pro dospělé velmi úzce souvisí i **posudková činnost**, která se týká:

- problematiky krátkodobě a dlouhodobě práce neschopných,
- vystavování tiskopisu pracovní neschopnosti,
- sledování práce neschopných,
- iniciování řízení o částečné nebo plné invaliditě,
- zpracování podkladů pro přiznání statutu občana se změněnou pracovní schopností,

- posouzení zdravotního stavu pro účely přiznání statutu osoby tělesně postižené (TP), těžce zdravotně postižené (ZTP) nebo osoby zdravotně těžce postižené s nutností průvodce (ZTP-P)
- posouzení zdravotního stavu pro přiznání částečné, převážené nebo plné bezmocnosti,
- posuzování zdravotní způsobilosti k práci (vstupní prohlídka),
- posuzování zdravotní způsobilosti k řízení motorového vozidla,
- posuzování zdravotní způsobilosti k nošení střelné zbraně,
- posuzování zdravotní způsobilosti pro práci s potravinami a dětmi (zdravotní průkazy),
- výpisy ze zdravotnické dokumentace pro pojišťovny na žádost občanů, dále pro přiznání různých sociálních dávek a výhod (žádost o byt, příspěvek na dietní stravování, žádost o příspěvek na dopravu event. na koupi motorového vozidla ze zdravotních důvodů).

V této oblasti připravuje sestra lékaři kompletní zdravotnickou dokumentaci jedince a příslušné tiskopisy. Sestra zajišťuje monitoring fyziologických funkcí a vyšetření zraku a sluchu, zajišťuje odběr biologického materiálu.

Některá z požadovaných potvrzení jsou za úhradu, sestra vystavuje příjmový pokladní doklad a vybírá příslušnou částku.

Léčba

Velmi důležitou součástí léčebného procesu je rozhovor. V oblasti léčby sestra

- Doplnjuje, vysvětluje a doplňuje nemocnému informace které získal od lékaře, zejména informace týkající se režimu, diety a dalších nefarmakologických opatření, která jsou pro nemocné často nepopulární, protože obvykle znamenají určitá omezení. Jejich význam je třeba patřičně zdůraznit, protože většina nemocných preferuje snazší léčbu medikamentózní.
- Vysvětluje způsob užívání léků, upozorňuje na vedlejší účinky a interakce s jinými léky, stravou apod. U starších pacientů může zhotovit tabulku se všemi užívanými medikamenty a jejich dávkováním, ověřit si, zda pacient schématu rozumí.
- Aplikuje intramuskulární a subkutánní injekce, asistuje lékaři při nitrožilních injekcích. Odpovídá za správné uložení a označení léků.
- Ošetřuje drobné rány, asistuje při převazech, při extrakci cizích těles, incizi apod. dle možností a vybavení ordinace, v komplikovanějších situacích poskytuje první pomoci a zajištění převozu na specializované pracoviště, event. doprovod nemocného.

Sestra se rovněž podílí na **dispenzarizaci** - pravidelném aktivním vyšetřování ohrožených pacientů. Tyto pacienti vede v tzv. dispenzáři – seznamu a aktivně je v pravidelných intervalech zve ke kontrolním vyšetřením, na kterých se podílí např. měření tlaku krve, odběr krve na vyšetření cholesterolu, glykemie, kyseliny močové apod..

Návštěvní služba

Samostatnou činností práce sestry je spoluúčast při návštěvní službě.

Návštěvní služba praktického lékaře a sestry v domácím prostředí klienta tvoří důležitou součást jejich pracovní náplně a není totožná s péčí poskytovanou Agenturami domácí péče.

Návštěvní služba v rodině umožní poznat prostředí klienta. Péče o klienty v jejich prostředí je náročnější na úsudek a rychlá rozhodnutí. Návštěva může být realizována jednak z podnětu klienta - při akutních stavech si většinou nemocný nebo jeho rodina návštěvu vyžádá (horečnaté stavy, akutní bolesti apod.), jednak z podnětu praktického lékaře jako preventivní, diagnostická, kurativní nebo kontrolní. Při chronických onemocněních, u některých méně mobilních pacientů je návštěvní služba jedinou formou kontaktu se zdravotnickým personálem.

Sestra, která je k vykonání návštěvní služby pověřená praktickým lékařem, si návštěvy na každý den dobře naplánuje. Časový plán i pořadí jedinců, které má navštívit, stanoví podle naléhavosti případů a podle místních podmínek, zvláště podle dopravního spojení.

Při **preventivní** návštěvě sestra zjišťuje zdravotní stav, bytové, rodinné a sociální podmínky občanů, zejména osob dispenzarizovaných, zdravotně ohrožených a práce neschopných, provádí edukaci a reedukaci. Při osobním kontaktu sestry s jedincem a jeho rodinou se má neustále prolínat individuální zdravotní výchova. Je nezbytné, aby sestra využívala každé příležitosti ke zvyšování jejich zdravotního uvědomění.

Při **diagnostické** návštěvě může praktický lékař pro dospělé indikovat sestře v rámci návštěvní služby následující činnosti: vyšetření stavu pacienta v jeho sociálním prostředí (např. vyšetření glykemie glukometrem, registrace EKG křivky, či vyšetření jiným přístrojem, odběr biologického materiálu) v domácím prostředí zejména u imobilních pacientů v rámci dispenzárních a preventivních prohlídek.

Při **kurativní** návštěvě přichází sestra ošetřovat nemocné, kteří vyžadují odbornou ošetrovatelskou péči a nemohou si dojít do ordinace. Sestra zpravidla aplikuje ordinovanou infúzní terapii po písemném pověření ošetřujícím lékařem pro zajištění hydratace, energetických zdrojů a léčby bolesti, zajišťuje dohled nad průběhem infúzní terapie, ošetřuje stomie, realizuje jiná lokální ošetření, provádí ošetrovatelskou rehabilitaci, aplikuje klysmata, výplachy, cévkování, laváže, ošetřuje permanentní katétry, aplikuje inhalační a léčebnou terapii per os, aplikuje subkutánní, intramuskulární, intravenózní injekce, vede nácvik aplikace inzulínu, pomáhá jedinci při rozpisu komplikované diety.

Při **kontrolní** návštěvě sestra kontroluje dodržování lékařova nařízení - pohybového a léčebného režimu, diety, užívání léků, dodržování epidemiologických opatření, zjišťuje, proč se nemocný nedostavil ke kontrolní prohlídce.

Důležité poznatky z návštěvy zaznamenává sestra do deníku návštěvní služby a informuje o nich praktického lékaře.

Výkony, které realizuje sestra praktického lékaře pro dospělé v rámci návštěvní služby u registrovaných pacientů mohou být vykazovány jako autorská odbornost 911.

Jedním z dalších okruhů činnosti praktického lékaře, při kterém sestra spolupracuje je **řešení sociálních problémů klientů**. U nemocných s postupně se zhoršujícím stavem a bez sociálního zázemí se praktický lékař podílí na výběru vhodného druhu péče pro daného nemocného: domovy důchodců, léčebny pro dlouhodobě nemocné, stacionáře, pečovatelská služba, domácí péče apod.

Praktický lékař i sestra jsou v kontaktu s rodinou zemřelého a pečují o ně v kritickém období. U osamělých pozůstalých pomáhají radou při organizaci pohřbu.

V místně příslušných epidemiologicky závažných zařízeních (restaurace, obchody) praktický lékař zajišťuje **hygienický dohled**, tzn. sleduje úroveň dodržování hygienických pravidel. Nedostatky řeší buď přímo dohodou s provozovatelem, nebo ve spolupráci s hygienickou službou.

Aby byla zdravotní péče o registrované obyvatele skutečně komplexní, nemůže být práce praktického lékaře a sestry izolována. Lékař i sestra jsou v úzkém kontaktu s praktickým lékařem pro děti a dorost, s ženským lékařem, se stomatologem a s jednotlivými odbornými

lékaři. Velmi úzce spolupracují s agenturou domácí péče a se sestrou pro sociální službu. Podle místních podmínek jsou v kontaktu i s lůžkovými odděleními nemocnice.

Velmi důležitá je spolupráce s obecním úřadem, zejména s odborem sociálního zabezpečení a s okresním ústavem sociálních služeb, kteří organizují pečovatelskou službu a další sociální služby, např. rozvoz stravy do domácností, sběr prádla, nákupy apod. Praktický lékař i sestra spolupracují s obvodním výborem Červeného kříže.